

Sygn. akt I UK 10/18

POSTANOWIENIE

Dnia 30 stycznia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Piotr Prusinowski

w sprawie z odwołania A. C., B. P.-J. i I. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w C.
o ustalenie podstawy wymiaru składek,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 30 stycznia 2019 r.,
skarg kasacyjnych: I. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w K., A. C. i B. P.-J.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 13 lipca 2017 r., sygn. akt III AUa [...],

odmawia przyjęcia skarg kasacyjnych do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy zauważył, iż przedmiotem sporu w sprawie była wysokość podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne ubezpieczonych A. C. i B. P.-J.. W ocenie tego Sądu za zasadne należało uznać ustalenie przez organ rentowy podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne w wysokościach określonych zaskarżonymi decyzjami. Sąd pierwszej instancji powołał się na orzecznictwo Sądu Najwyższego ugruntowujące stanowisko, iż w ramach art. 41 ust. 12 i 13 ustawy systemowej, Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest uprawniony do zakwestionowania wysokości wynagrodzenia stanowiącego podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie chorobowe. Dokonywana przez ZUS kontrola zgłoszeń do ubezpieczenia oraz prawidłowości i rzetelności obliczenia składki oznacza

przyznanie mu kompetencji do badania zarówno tytułu zawarcia umowy o pracę, jak i ważności jej poszczególnych postanowień, a zatem, również postanowień umowy o pracę w zakresie wynagrodzenia, które pozostają w kolizji z prawem lub zasadami współżycia społecznego albo zmierzają do obejścia prawa. W ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy stwierdził, że wynagrodzenie za pracę, ustalone dla odwołujących się w umowach o pracę, nie było usprawiedliwione, ani nakładem ich pracy, jej wymiarem, charakterem powierzonych im obowiązków, czy efektami tejże pracy.

Sąd Apelacyjny podzielił wnioski, jakie z zebranego materiału dowodowego wyciągnął Sąd Okręgowy. Podniósł, iż zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2005 r., sygn. II UZP 2/05, OSNP 2005 nr 21, poz. 338 na gruncie art. 353¹ k.c. autonomia stron umowy w kształtowaniu jej postanowień podlega ochronie jedynie w ramach wartości uznawanych i realizowanych przez system prawa, a strony obowiązują nie tylko respektowanie własnego interesu jednostkowego, lecz także wzgląd na interes publiczny. W ramach art. 353¹ k.c. w prawie ubezpieczeń społecznych można przypisać, w okolicznościach każdego konkretnego wypadku, zamiar nadużycia świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, Sąd Okręgowy dokonał rzetelnej analizy stanu faktycznego i na tej podstawie stwierdził, iż wynagrodzenie ustalone dla odwołujących nie spełniało waloru godziwości i ekwiwalentności do świadczonej pracy. Przemawiało za tym twierdzeniem ustalenie, iż A. C. uzyskała na krótki okres przed skorzystaniem z długotrwałej absencji w pracy wynagrodzenie przewyższające znacznie wysokość wynagrodzenia swojego męża. J. C. zastępował ubezpieczoną, pełniąc jednocześnie funkcję dyrektora do spraw technicznych, a jego wynagrodzenie ustalono na kwotę 4.000 zł miesięcznie, tj. w wysokości przyjętej, jako podstawę wymiaru składek dla A. C.. Podobnie należało odnieść się do sytuacji B. P.-J., która począwszy od 2009 r. uzyskiwała z tytułu zatrudnienia wynagrodzenie w wysokości minimalnego wynagrodzenia krajowego, natomiast w spornym okresie płatnik przyznał jej wynagrodzenie w kwocie 7.000 zł miesięcznie i to zawierając umowę o pracę na takich warunkach w okresie trwania urlopu wychowawczego.

Skargi kasacyjne płatnika I. Spółki z o.o. z siedzibą w K., ubezpieczonej B. P.-J. oraz ubezpieczonej A. C. oparto na naruszeniu prawa materialnego: art. 353¹ k.c., art. 83 ust. 1 w zw. z art. 41 ust. 12 i 13 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, art. 18 ust. 1 i 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, a także na naruszeniu przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy: art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 328 § 2 k.p.c. oraz art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 378 § 1 k.p.c. i art. 382 k.p.c.

Skarżący wnieśli o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, gdyż w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, a mianowicie: Czy na podstawie art. 83 ust. 1 i 2 w związku z art. 41 ust. 12 i 13 ustawy z dnia 12 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, organ, a w konsekwencji i następstwie także sąd, ma prawo do „dowolnego” ustalania podstawy wymiaru składek, a więc weryfikację wysokości wynagrodzenia pracownika, w sytuacji gdy normy te nie zawierają żadnych kryteriów oraz mechanizmów oceny w tym zakresie i bez względu na okoliczność, że umowa o pracę jest ważna i była faktycznie wykonywana oraz pobrane zostały od niej składki na ubezpieczenie społeczne w wysokości adekwatnej do wynagrodzenia określonego umową stron? W uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazali natomiast, że skarga kasacyjna niewątpliwie spełnia kryteria oczywistej zasadności w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. Nie trzeba bowiem przeprowadzać żadnej dogłębnej analizy, aby dojść do wniosku, że przy poczynionych w sprawie ustaleniach faktycznych, argumentacja Sądu Apelacyjnego stoi w oczywistej sprzeczności w treści art. 353¹ k.c. statuującego zasadę swobody umów w zw. z art. 83 ust. 1 w zw. art. 41 ust. 12 i 13 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, która to norma uprawnia do wydawania przez Organ decyzji w sprawach indywidualnych, co jednak nie oznacza, że Organ, a następnie Sąd upoważniony i kompetentny jest do tego, aby zmienić (obniżyć) wynagrodzenie umowne stanowiące podstawę wymiaru składek przy jednoczesnym uwzględnieniu, że umowa była rzeczywiście wykonywana zwłaszcza w sytuacji, że norma ta nie zawiera jakichkolwiek kryteriów stanowiących podstawę weryfikacji Organu. Wskazali również na oczekującą na rozpoznanie przez Trybunał Konstytucyjny pod sygn. akt P 9/15 sprawę, dotyczącą skierowanego przez Sąd Okręgowy w C.

pytania prawnego: „czy art. 83 ust. 1 i 2, w związku z art. 41 ust. 12 i 13, art. 68 ust. 1 oraz art. 86 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 12 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych interpretowany w ten sposób, iż stanowi podstawę kompetencyjną dla organu ZUS ustalania wysokości podstawy wymiaru składki ZUS na ubezpieczenie chorobowe (macierzyńskie) poprzez weryfikację wysokości wynagrodzenia pracownika mimo istnienia ważnej i wykonanej umowy o pracę oraz pobranej od niej składki w wysokości adekwatnej do wynagrodzenia umownego, nie narusza art. 2, art. 7, art. 10, art. 32, art. 84, art. 87, art. 217 Konstytucji RP?”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Brak jest podstaw uzasadniających przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania.

W myśl art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Przedstawienie okoliczności uzasadniających rozpoznanie skargi kasacyjnej ze względu na występujące w sprawie istotne zagadnienie prawne, zgodnie z dotychczasowym orzecznictwem Sądu Najwyższego, powinno polegać na sformułowaniu tego zagadnienia (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002 nr 1, poz. 11). Musi być to zagadnienie nowe i nierozwiązane dotychczas w orzecznictwie sądowym (T. Ereciński, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Postępowanie rozpoznawcze, wyd. V, red. T. Ereciński). W sprawie nie występuje istotne zagadnienie prawne, jeżeli wskazana przez stronę wykładnia przepisu jest powszechnie przyjęta w orzecznictwie oraz literaturze i została uwzględniona przez sądy obu instancji (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 października 2001 r., I PKN 129/01, OSNP 2003 nr 18, poz. 436).

Wskazane przez skarżących zagadnienie było już przedmiotem zainteresowania Sądu Najwyższego. W uchwale z dnia 27 kwietnia 2005 r., II UZP

2/05, OSNP 2005 nr 21, poz. 338 Sąd Najwyższy przyjął, że w ramach art. 41 ust. 12 i 13 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych Zakład Ubezpieczeń Społecznych może zakwestionować wysokość wynagrodzenia stanowiącego podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie chorobowe, jeżeli okoliczności sprawy wskazują, że zostało wypłacone na podstawie umowy sprzecznej z prawem, zasadami współżycia społecznego lub zmierzającej do obejścia prawa (art. 58 k.c.). Stanowisko to zostało potwierdzone i rozwinięte w wyroku z dnia 14 grudnia 2017 r., II UK 645/16, LEX nr 247378. Zdaniem Sądu Najwyższego w ramach art. 41 ust. 12 i 13 u.s.u.s. możliwe jest zanegowanie przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych - bez jednoczesnej ingerencji w treść umowy i bez zastępowania stron stosunku pracy w kształtowaniu pracowniczych uprawnień płacowych - wysokości ustalonego przez strony umowy o pracę wynagrodzenia stanowiącego podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne, jeżeli okoliczności sprawy wskazują, iż zostało ono wypłacone na podstawie umowy sprzecznej z prawem, zasadami współżycia społecznego lub zmierzającej do obejścia prawa (art. 58 k.c.). Uprawnienie to wynika z założenia, że na gruncie prawa ubezpieczeń społecznych umowa o pracę wywołuje skutki nie tylko bezpośrednie, dotyczące wprost wzajemnych relacji między pracownikiem i pracodawcą, ale także kształtuje publicznoprawny stosunek ubezpieczenia społecznego, określa wysokość składki, a w konsekwencji prowadzi do uzyskania odpowiednich świadczeń. Alimentacyjny charakter tych świadczeń oraz zasada solidaryzmu ubezpieczonych, na której oparty jest system ubezpieczeń społecznych, wymagają, żeby płaca - stanowiąca podstawę wymiaru składki - nie była ustalana ponad granicę płacy słusznej, sprawiedliwej i zapewniającej godziwe utrzymanie oraz żeby rażąco nie przewyższała wkładu pracy, a w konsekwencji, żeby składka nie przekładała się na świadczenie w kwocie nienależnej. Pierwsza ze wskazanych wyżej uchwał została przywołana w rozpoznawanej sprawie przez Sąd Okręgowy i Sąd Apelacyjny (s. 3 i s. 5 uzasadnienia zaskarżonego wyroku).

Również Trybunał Konstytucyjny podziela taką interpretację wskazanych wyżej przepisów. W wyroku z dnia 29 listopada 2017 r., P 9/15, OTK-A 2017/78, a zatem w przywołanej w skardze kasacyjnej sprawie rozpoznawanej w wyniku pytania prawnego skierowanego przez Sąd Okręgowy w C., przyjął, że w świetle

Konstytucji, wysokość wynagrodzenia umownego, rzutującego na podstawę wymiaru składek, może i powinna podlegać weryfikacji z uwagi na publicznoprawny charakter stosunku ubezpieczeniowego. Nie budzi wątpliwości interes prawny państwa, w tym wypadku reprezentowanego przez ZUS, w zapobieżeniu różnorodnym próbom wyłudzenia świadczeń nienależnych albo zawyżonych i stąd - akceptowane przez sądy - powoływanie się na pozorność niektórych umów o pracę albo podważanie ich elementów. Trybunał Konstytucyjny jednogłośnie orzekł, że art. 83 ust. 1 pkt 3 w związku z art. 41 ust. 12 i 13, art. 68 ust. 1 pkt 1 lit. c i art. 86 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych w zakresie, w jakim stanowi podstawę ustalania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych innej - niż wynikająca z umowy o pracę - wysokości podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie chorobowe, jest zgodny z art. 2 w związku z art. 84 i art. 217 oraz z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Chybiony jest również zarzut oczywistej zasadności skargi kasacyjnej. Ujęta w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. przesłanka ma miejsce wtedy, gdy zasadność podniesionych w niej zarzutów wynika *prima facie*, bez głębszej analizy prawnej. Dotyczy to więc jedynie uchybień przepisom prawa materialnego albo procesowego, zarzucanym sądowi drugiej instancji, o charakterze elementarnym (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2015 r., IV CSK 263/15, LEX nr 1940571). Łączenie przesłanki oczywistej zasadności skargi z występowaniem w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, budzi poważne zastrzeżenia. W dotychczasowym orzecznictwie Sąd Najwyższy zwracał już uwagę, że jednocześnie uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi występującymi w sprawie wątpliwościami prawnymi (zagadnienie prawne, potrzeba wykładni przepisów) generalnie wyklucza możliwość oczywistej zasadności skargi. Przesłanki uzasadniające przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania zawarte w pkt 1 i 4 art. 398⁹ § 1 k.p.c. wzajemnie się krzyżują i wykluczają możliwość przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania zarówno z uwagi na interes publiczny (pkt. 1 powołanego przepisu), jak i prywatny skarżącego (pkt 4 powołanego przepisu). Trudno sobie bowiem wyobrazić sytuację, w której wyrok jest oczywiście wadliwy a jednocześnie w sprawie występuje tak poważna wątpliwość prawna, że wymaga interwencji i rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 listopada 2013 r., I UK

291/13, LEX nr 1430990). Co jest sporne nie może być oczywiste (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 października 2016 r., I UK 466/15, LEX nr 2159122; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 kwietnia 2014 r., V CSK 383/13, LEX nr 1771724).

Z uwagi na powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji.